



Türkiye Kütüphanelerindeki Farsça Yazmalar: Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde Kayıtlı Farsça Yazmalar Örneği[†]

The Example of Persian Manuscripts in Turkish Libraries: Persian Manuscripts Registered in the Ziya Gokalp Manuscript Library

*Davut ERTEM**

Öz

Ecdadımızın büyük zahmetlerle yazıp miras olarak bıraktığı ve mazimizin kültürel birikimini içeren yazma eserler başta sosyal bilimler olmak üzere fen, tıp, musikî gibi alanlarda son derece büyük bir öneme sahiptir. Yazma eserler, edebiyat, tarih, kültür ve bilim alanlarında ortaya konan birikimin vazgeçilmez kaynaklarıdır. Yazma eserler, medeniyetimizin düşünce, kültür ve bilgi birikiminin yeni kuşaklara taşınmasında kuşkusuz önemli bir işleve sahiptir. Bu medeniyet mirası, araştırmacılar için orijinal fikirlerin oluşmasında ve yeni ufukların açılmasında son derece büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bu paha biçilmez eserlerin incelenerek neşr edilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Yazma eserlerin bulunduğu kütüphane kataloglarının hazırlanması, yayımlanması dil, din, tarih, bilim tarihi, edebiyat tarihi ve daha birçok alanla uğraşan araştırmacılar için kolaylık sağlar. Tasnif ve tanzim alanına katkı sağlamak bağlamında Türkiye’de yazmalar bakımından önemli bir yere sahip olan Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlı Farsça yazmaların tescil hataları tespit edilmeye ve yazmalar konuları bakımından sınıflandırılmaya gayret edilmiştir. Makale, Farsça yazmaların kütüphane arşiv bilgilerinin incelenmesinden ve tescil hatalarının tespitinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Diyarbakır, Ziya Gökalp YEK, Arşiv, Farsça Yazma.

Abstract

The manuscripts, which our ancestors wrote with great effort and left us as an inheritance, which contain the cultural accumulation of our past, have a great importance in field such as science, medicine and music especially social sciences. Manuscripts are indispensable sources of accumulation in the fields of literature, history, culture and science. Manuscripts have an important function in conveying the thought, culture and knowledge of our past to new generations. This heritage and accumulation has a great importance in the formation of original thoughts and opening new horizons. Therefore, it is of great importance to examine and publish these priceless works. The preparation and publication of catalogs in the library containing manuscripts provides convenience for researches dealing with language, religion, history, history of science, history of literature and

[†] Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

* Dr., T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Diyarbakır, Türkiye, e-posta: dvtrtm@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7767-0916.

Geliş Tarihi/ Submitted Date: 05.04.2022

Kabul Tarihi/ Accepted Date: 23.06.2022

Online Yayın Tarihi/ Published Online Date: 30.06.2022

Atıf-Reference: Ertem, D. (2022). Türkiye kütüphanelerindeki farsça yazmalar: Ziya Gökalp yazma eser kütüphanesinde kayıtlı farsça yazmalar örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 101-120.



many more. In the context of contributing to the field of classification and arrangement, the registration errors of the Perisan manuscripts registered Ziya Gokalp Manuscripts Library, which has an important place in terms of manuscripts in Turkey, were tried to be determined and classified in terms of their subjects. Therefore, the article consists of examining the library archive information of Persian manuscripts and detecting registration errors.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Diyarbakir, Ziya Gokalp ML, Archive, Persian Manuscript.

Giriş

İslamiyet'i benimsemeleri ile birlikte yazma eserler alanında nicelik ve nitelik bakımından bir ilerleme kaydeden Müslüman toplumlar dünya tarihine mal olmuş önemli isimler yetiştirmişlerdir. Kadim medeniyetimizin temelini teşkil eden ve atalarımızın emaneti olan yazma eserler arşivi, sahip oldukları işlev bakımından akademik çalışmalarda son derece önem arz etmektedir. Osmanlı medeniyetinin layığıyla bilinmesi bu arşivin incelenmesine bağlıdır. Akademik anlamda araştırma ve incelemelerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için arşivlerin tescil ve kataloglama çalışmalarının doğru bir şekilde yapılması gerekir. Araştırmacıların yazma eser arşivinden istedikleri esere daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmaları sağlam, doğru bir kataloglama ve sınıflandırma ile mümkündür.

1935 yılında Profesör Helmut Ritter, başkanlığında Kütüphaneler Tasnif Komisyonu adı ile başlayan yazma eser kataloglama çalışmaları, 1978 yılında önce Ankara ve 1979 yılında da İstanbul'da Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK) çalışması ile devam etmiştir. Türkiye çapında devam eden toplu kataloglama çalışmalarının tamamlanması bilim tarihi, kitap tarihi, okuma kültürü başta olmak üzere, el yazmalarını çalışmalarında kaynak olarak kullanacak araştırmacılara ayrıntılı bilgiler sağlayacaktır.

Ülkemizdeki el yazması eser sayısı kesin olarak bilinmemektedir, ancak kataloglama işlemleri bittikten sonra kesin sayı ortaya çıkacaktır (Aynur, 2012: 41/597-598). Yazma eser sayımız kataloglama çalışmaları tamamlanmadığından kesin olarak bilinmemekle birlikte yazmalara dair bazı akademik çalışmalarda yaklaşık tabiri ile tahmini sayılar verildiği görülmüştür.

Türkiye'de yaklaşık olarak 250.000 yazma eser olduğu tahmin edilmektedir. Ortalama olarak bu eserlerden 160.000'den fazlası Arapça, 70.000 cilt kadarı Türkçe, 13.000 ciltten fazlası Farsça'dır (Özgüdenli, 2008: 1-76; Kut, 1972:183-240). Tahmini de olsa verilen bu rakamlar Türkiye'nin adeta bir yazma cenneti olduğunu göstermesinin yanında yazma eser kütüphaneleri ihtiva eden diğer İslam ülkelerine kıyasla ülkemizin kültür seviyesinin bir bakıma daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ülkemiz kütüphanelerindeki yazma eser sayıları dilleri açısından gruplandırıldığında Arapça olan eserlerin sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. Arapçanın ardından Türkçe yazma eserler gelmektedir. Türkçe yazma eserleri azımsanmayacak miktarda olan Farsça yazmalar takip etmektedir. Çünkü Kur'an ve bilim dili olan Arapçanın yanında Farsçaya da edebiyat dili olması hasebiyle Osmanlı kültür sahasında çok değer verilmiştir.

Osmanlı medeniyetinin uzun yıllar temsilciliğini yapmış doğudaki önemli kültür merkezlerinden biri olan Diyarbakır, sahip olduğu yazma eser kütüphanesi ile kültür ve medeniyet tarihimiz açısından müstesna bir yere sahip olup arşiv hazinesi bakımından incelenmeye değerdir.

İsmi Diyarbakırlı şair ve mütefekkir Ziya Gökalp'tan alan söz konusu kütüphanede aralarında İbn-i Sina'nın bin yıl önce yazdığı *Urcüzetun Fi't-Tıbb* adlı eserinin de yer aldığı el

yazmaları, matbu eserler toplamda yaklaşık 10.000 eser kayıtlıdır. Kütüphanede yaklaşık 3250 Arapça, 425 Türkçe ve 130 Farsça el yazması eser mevcuttur. Çoğunluğu dinî ilimler olmak üzere birçok alana ait eser iklimlendirme sistemiyle ısı ve nem dengesi sağlanan odada muhafaza edilmektedir. Özel güvenlik sistemi ve yangın sistemiyle korunan ve özel izinle girilebilen depolardaki yazmalar 2010'da Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Restorasyon Merkezinde bakım ve onarımları yapıldıktan sonra dijital ortama aktarılmıştır.

1919 yılında Kurtuluş Savaşı El-Cezire Cephesi kumandanı Cevat Paşa tarafından Milli Kütüphane ismiyle Diyarbakır Ulucamii'nin doğu cephesinin kuzey bölümünde kurulan kütüphane, 1938'de Halkevi ile birleştirilip Halkevi Kütüphanesi adı altında hizmet vermeye devam etmiştir. Bu kütüphane Diyarbakır İl Halk Kütüphanesinin temelini oluşturmuştur. Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi 29.12.1954 tarihinde mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan ve Ulu Camii'nin doğu maksuresinde yer alan medreseye taşınmış, 1978 yılına kadar bu binada hizmetine devam etmiştir. 1978'de hala hizmet vermekte olduğu binası tip proje olarak inşa edilmiş ve kütüphane mevcut binasına taşınmıştır.

Sur ilçesinde Ulu Cami Külliyesi içinde yer alan Mesudiye Medresesi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesine tahsis edilmiştir. Yapımına 595/1198 yılında Artuklu Meliki Ebu Muzaffer II. Sökmen(ö. 597/1200) zamanında başlanan ve 32 yıl sonra Melik Mesud lakaplı Mevdud zamanında 1223 yılında tamamlanan Mesudiye Medresesi, Diyarbakır'da yapılan ilk büyük medresedir. İnşası Melik Mesud döneminde bitirildiği için Mesudiye ismiyle anılmıştır. Medresenin kitabesine göre burada fıkıh, tıp, fizik, matematik, biyoloji, kimya, edebiyat ve felsefe gibi dersler okutulmuştur (Özçelik, 2011: 26).

Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi arşiv kayıtları dijital ortamda incelendiğinde ne yazık ki bu kayıtlarda birçok eserin ve müellifinin hatalı olduğu, dolayısıyla söz konusu kayıtların çok sayıda yazım yanlışı ihtiva ettiği görülmektedir. Söz konusu yazım ve tescil hataları, araştırmacıların kütüphaneden sağlıklı ve verimli bir şekilde faydalanmalarının önündeki engellerden biri olarak durmaktadır. Bu bakımdan Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi kataloglarında kayıtlı bulunan yazmaları tanıtan, sınıflandıran ve bunların tescil hatalarını tespit eden çalışmalar son derece önem arz etmektedir.

Bu makaleyle Farsça, tahkik, metin inceleme, bibliyografya vb. alanlarda çalışacak olan araştırmacılara el yazmalarını kolay istifade edilebilir hale getirme, araştırmacıları bilgilendirme ve ön fikir oluşturma temenni edilmektedir.

Yazma Eser Kütüphanelerindeki Farsça Eserlerin Oluşum Süreci

Yapılan araştırmalara göre, Türkiye İslamî ilimlerle ilgili en fazla yazma eseri ihtiva eden önemli bir ülkedir. Bu yazmalar arasında Farsça eserlerin sayısı ise azımsanmayacak bir rakama sahiptir. İçerik bakımından Farsça yazmaların önemli bir kısmını Fars dili ve edebiyatıyla ilgili yazılan eserler oluşturmaktadır. Osmanlı coğrafyasında Farsça yazma eserlerin dil ve edebiyat konusunda yoğunlaşmasında şüphesiz Farsçanın Selçuklulardan itibaren saray ve edebiyat dili olarak benimsenmesinin payı büyüktür.

Selçuklu sultanları Farsçayı resmi dil ve saray dili olarak benimsemişler, Fars şiirine büyük ilgi gösterip Farsça yazan şair ve yazarlara hamilik etmiş, onları teşvik etmişlerdir.

(Kayhan, 2011: 1433). Padişahlardan başka Amîdü'l-Mülk Kündürî (ö. 1064) ve Nizâmü'l-Mülk (ö. 1092) gibi vezirlerle diğer devlet büyükleri ve komutanlar da İrandan gelen âlim ve şairlere kucak açıp onları himaye ederek Farsça yazmaya teşvik etmiştir (Nejad, 1973: 488). Ülkelerinin ve şehirlerinin Moğollar tarafından yağmalanıp istila edildiğini gören İranlı âlim ve sanatkârların önemli bir kısmı Anadolu'ya sığınarak Selçuklu devletinin hizmetine ve himayesine girmiş ve çok sayıda Farsça eser telif etmişlerdir.

XIII. yüzyılın başlarında İran'dan beraberlerinde getirdikleri ve Anadolu'da kaleme aldıkları eserlerle İran kültür ve edebiyatının Anadolu'da canlandırılmasında İranlı âlim ve sanatkârların önemli katkıları olmuştur. Bu dönemde Farsça, bazı medreselerde eğitim dili olarak kullanılmaya başlanmış yer, şahıs ve meslek isimlerinde önemli ölçüde Farsça'dan istifade edilmiştir. Resmi vesikalarda Farsça kullanılmıştır. Bu dönemde Arapça eserlere Farsça şiir ve ibarelerin girmesinin yanında Anadolu'da Farsça kullanan müelliflerin, Arapça müşkülâtlarını aşabilmeleri amacıyla da kitaplar yazılmıştır (Özgüdenli, 2008 : 12).

Selçuklu ve Beylikler zamanında bilhassa Orta Anadolu şehirlerinde tarih, edebiyat, felsefe ve tasavvufla ilgili pek çok Farsça eser telif veya istinsah edilmiştir. Bu şehirlerden özellikle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sultan Veled ve Sadreddîn-i Konevî gibi mutasavvıf ve âlimlerin yaşadığı Selçuklu başkenti Konya öne çıkmıştır. (Özgüdenli, 2008: 12). Bu dönemde Selçukluların resmi saray dili ve medreselerde okutulan bir dil olarak Farsça, bu coğrafyanın yaygın dili konumuna gelmiştir.

Anadolu'da Farsça kitapların istinsahıyla uğraşan müstensihlerin isimlerinin sonunda özellikle el-Konevî, el-Aksarâî, el-Kayserî, el-Ankaravî, el-Amasyevî, el-Erzincânî ve es-Sivasî gibi nisbeleri taşıyan müstensihlerin çokluğu özellikle Orta Anadolu şehirlerinde hatırı sayılır yerli müstensihlerin varlığını göstermektedir. Kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla farklı nedenlerle Anadolu'ya gelen İranlı müstensihler de Anadolu'nun farklı şehirlerinde faaliyet halinde idiler. Türkiye kütüphanelerinde bulunan Farsça yazmaların oluşumunda Anadolu'daki telif ve istinsah faaliyetlerinin yanında, İran ve Arap memleketlerinden çeşitli sebeplerle Anadolu'ya göç eden âlim ve ediblerin beraberlerinde getirdiği kitapların da önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır (Özgüdenli, 2008:13). Kaynaklar, Anadolu'ya gelen söz konusu âlim ve ediblerin Anadolu'da sadece telif faaliyetlerinde bulunmakla kalmayıp yanı sıra bazı eserleri istinsah ederek medrese kütüphanelerine bağışladıklarını nakletmektedir.

İyi bir medrese tahsili gören Osmanlı padişahları, ilim dili olan Arapçanın yanında, edebiyat dili olan Farsçayı da mükemmel bir şekilde öğrenmekteydiler. Birçok Osmanlı padişahının divan teşkil edecek kadar Farsça şiirlerinin olduğu da bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleymân, Cem Sultan, Şehzâde Bayezîd ve III. Murad'ın yazdığı Farsça şiirler günümüze ulaşmıştır (Özgüdenli, 2008: 19). Osmanlı padişahlarının özellikle de Selimî mahlaslı Yavuz Sultan Selim'in İran dili ve edebiyatına ilgi duyması ve bu dilde bir divan yazması pek çok Farsça eserin saray kütüphanesine alınmasını sağlamıştır.

Osmanlı coğrafyasında Farsça eserler yazan Türk asıllı şairlerden en çok Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin eserleri, İranlı şair ve yazarlar arasından ise Molla Câmî'nin (ö. 1492) eserleri sevilmiş, eserleri sıklıkla tercüme ve istinsah edilmiş ve başta saray kütüphanesi ve Anadolu'daki kütüphaneler olmak üzere bütün Osmanlı coğrafyasındaki kütüphanelerde en çok bulunan eserler olmuştur. Keza Sa'dî-i Şîrâzî'nin (ö. 1292) eserleri de çokça tercüme ve

istinsah edilerek medreselerde okutulmuş ve bu eserler kütüphanelerde çokça yer almıştır. Anadolu'daki yazma eser kütüphanlerinde İran'ın en büyük lirik şairlerinden biri olduğu öne sürülen Hâfız-ı Şîrâzî'nin eserlerinin de nicelik bakımından öne çıktığı görülmüştür.

Anadolu kütüphanelerinde Farsça yazma eserlerin oluşum sürecinde yukarıda kısaca belirtilen sebeplerin dışında bir kısmının fetihler, hediyeleşme ve ticarî faaliyetler vesilesiyle de Anaoluda'ki medreselere, özel ve resmi kütüphanelere taşındığı tahmin edilmektedir.

Ziya Gökalp YEK'te Farsça Yazmalarda Karşılaşılan Tescil Hataları

Ecdadımızın Türkçe, Arapça ve Farsça yazdıkları çoğunu da hat ve tezhip sanatı ile bezedikleri nadide eserlerden günümüze kadar gelebilen on binlercesi hâlâ yazma halde kütüphane raflarında beklemektedir. Türk-İslam kültürüne ışık tutacak olan bu eserlerin arasında tek nüsha olduğu için kaybolma ihtimali ile yüz yüze olan pek çok eser mevcuttur. Bazıları kütüphane kataloglarında bile zikredilmemiş veya yanlış isimle kaydedilmiştir. (Yılmaz, 1991: 1)

Ziya Gökalp Kütüphanesinde dijital ortamda yaptığımız katalog taraması sonucunda bazı eser ve müellif isimlerinin yanlış tescil edildiği, eser ve müellif isimlerinin yazımında tutarsızlıklar olduğu göze çarpmaktadır. Bu tutarsızlıklarda kütüphane görevlilerinin okuma hataları yapmalarının yanı sıra kütüphaneler için ortak tasnif ve yazım kurallarının henüz olmamasının da payı vardır.

XIX. asrın ikinci yarısından günümüze dek gerek Doğu ve gerekse Batıda Arapça, Türkçe ve Farsça yazma eserlerin birçok katalogları yayımlanmıştır. Ancak bu eserlerin, ilimlere göre tasnif edilmesi hususunda genelgeçer olan ve herkes tarafından kabul edilen müşterek bir esas bulunmamaktadır. Kataloglarda tasnife esas olarak alınan fasıllar, ihtiyacı tam karşılayacak bir yapıya ve yazmaların zaman zaman ortaya çıkardığı zorlukları giderebilecek bir mükemmeliyete sahip değildir (Sezgin, 1960: 201-208).

Kütüphanelerde eserlerin tasnifinde müşterek esaslar olmayınca Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi örneğinde de görüleceği üzere müellifleri aynı olan bazı Farsça yazma eserlerin kayıtlarda müellif isimleri farklı şekillerde yazılmıştır.

Kataloglama çalışmalarında Osmanlıca, Arapça ve Farsçanın transliterasyonu sorunu yaşanmaktadır. Osmanlıcanın uluslararası kabul görmüş bir transliterasyon şeması yoktur. Bunun dışında Arapça ve Farsça transliterasyonun Türkçeye mi yoksa uluslararası standarda uygun olup olmaması ayrı bir sorundur (Küçük, 1999: 40-49).

Taramamız sonucunda ulaştığımız neticelerden ilki eser adlarının veyahut müellif isimlerinin yanlış tescillendirildiğidir. Bir diğeri ise eser ve müellif isimlerinin yazımındaki tutarsızlıklardır. (Örneğin, Muslih ed-dîn - Salâheddîn, Ni' metullâh - Abd' Allah gibi) Yazım yanlışlarına dayanan tescil hataları olarak sınıflandırdığımız eserler tablosu incelendiğinde Arapça ve Farsça transliterasyonu konusunda özellikle tamlamaların yazımında bir kafa karışıklığının, tutarsızlığın mevcut olduğu görülmektedir.

Yazım Yanlışlarına Dayanan Hatalar

Bu bölümdeki yanlışları Farsça tamlamaların, şeddeli harflerin ve Arapça çoğul olan kelimelerin yanlış yazımı, uzun ünlülerin düzeltme (şapka) işareti ile gösterilmemesi, müellif

ve eser isimlerinin eksik yazımı, Farsça ile Arapça sözcüklerin yanlış okunması şeklinde gruplandırmak mümkündür.

Yazmalarda yaşanan en büyük güçlüklerden biri, eser ya da müellif isminin tespiti konusudur. Yazmalarda besmele, hamdele ve salveleden sonra sebab-i telif bölümünde müellifin kendi ismini ve eserin ismini açıklaması bir gelenek olarak görülse de pek çok eserde sağlıklı sonuçlar alınamayabilir (Erünsal, 1995: 236). Kimi müelliflerin söz konusu geleneğe uymamaları, bazı eserlerin mukaddime (dibâce) bölümünün okunamaması, kopuk oluşu eser ve müellif isimlerinin öğrenilmesini güçleştirmektedir. Yazım usûlünden sonra kütüphane kaydına doğrudan etki eden hususlardan biri de eser ya da müellif hakkında kütüphane görevlisi tarafından yapılan tespitlerdir. Bu tespitler bazen eser ve müellif isimleri hakkında olurken bazen de eserin muhtevası ile ilgili olmaktadır. (Örneğin bakınız Tablo 1 ve Tablo 2)

Düzeltilme işareti olması gereken harflerin düzeltme işareti kullanılmadan yazılması *Tesbîhâtü'l-Â'zâ* yerine *Tesbihâtü'l-Aza* yazılması, Arapçadaki ayn harfinin uygun sembollerle veya transkripsiyon alfabetisiyle gösterilmemesi *Risâle der 'İlm-i Mu'ammâ* yerine *Risâle der İlmi Müamma* yazılması, bazı harflerin yazılmaması *Kasîde-i Fuzûlî* yerine *Kasîde-i Fuûlî*, Ahmed yerine Ahmer yazılması, çift ünsüzle veya şeddeyle yazılması gereken bazı eserlerin şeddesiz yazılması *Mesâ'il-i Fıkhîyye* yerine *Mesâ'il-i Fıkhîye* yazılması, tercüme yerine tarceme yazılması sıklıkla karşılaşılan yazım hatalarıdır. (Örneğin bakınız Tablo 1)

Müellif isimlerinde daha çok kataloglamada ortak bir transliterasyonun olmaması veya Türkçe transliterasyonun Arapça transliterayona uygun olmamasından kaynaklanan (Abd-Allâh b. Şihâb ed-dîn el-Hüseyin el-Yezdî örneğinde olduğu gibi Abdullah yerine Abd-Allah yazılması gibi) sorunlar göze çarpmaktadır. Ayrıca sınırlı da olsa kimi müellif isimlerinde hatalı okumaktan kaynaklı olduğunu düşündüğümüz yazım yanlışları görülmektedir. Örneğin Şeref b. Şemseddîn Rojeki (Rozeki) yerine Şeref b. Şemseddîn Rucigi yazılması. Keza müellif isimlerini yazımında nisbet bildiren harflerin düzeltme (şapka) işareti ile gösterilmemesi bir diğer hatadır. Örneğin, Hâfız Hâydar Muhammed Meşhedî yerine Hâfız Haydar Muhammed Meşhedî yazılması. (Örneğin bakınız Tablo 2)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi yazmaların tasnif ve tavsiflerinin yapıldığı katalogların belli bir tertibe, standarda uygun hazırlanmaması araştırmacıların aradıkları eserlere kolaylıkla ulaşmalarını zorlaştırmaktadır.

Eser ve Müellif İsimlerinin Tespiti

Kütüphane kayıtları yazmalara dair notlardan isimlerine kaynaklarda rastlanmayan, çeşitli sebeplerle tespit edilemeyen bazı Farsça eserlerin isimleri ile müellif isimlerinin kütüphane görevlileri tarafından dibâce (mukaddime) bölümlerinden, eserlerde geçen ibarelerden (Örnek: Tablo 3), eserlerin mana ve muhtevasından (Örnek: Tablo 4), eserlerin değişik sayfalarından (Örnek: Tablo 5) alındığını öğreniyoruz. Ancak bu müellif ismi tespit gayretinin istikrarlı ve tutarlı olduğu söylenemez. Nitekim konularına göre yazma eserler tablosuna baktığımızda bazı eserlerin müellif isimlerinin tespit edilmeyip isim hanelerinin boş bırakıldığı görülür. (Örneğin bakınız Tablo 7)

Eser ve müellif isimlerinin tespitinde yazmaların ön kapakları, mukaddimeleri (dibâce), farklı yüzyıllarda yazılmış çeşitli biyografi kaynakları, yazmalara dair makaleler, Türk

Edebiyatı İsimler Sözlüğü ile TDV İslam Ansiklopedisi'nden istifade edilmiş ve isimler transkribe edilmiştir. Müellif isimleri tespit edilmemiş yazma eserlerinin tablodaki müellif kısımları boş bırakılmıştır.

Farsça Yazma Eserlerin Konularına Göre Sınıflandırılması

Ziya Gökalp Kütüphanesinde kayıtlı Farsça yazmalar konu bakımından incelendiğinde genel ve yüzeysel bir sınıflandırma yapıldığı dikkatlerden kaçmaz. (Örneğin bakınız Tablo 7) Bu sınıflandırmada en çok Fars dili ve edebiyatı konusu öne çıkar. Fars edebiyatının ünlü şairlerinden Sa'dî-i Şîrâzî ile Molla Câmî'ye ait eserlerin çokluğu göze çarpar. Konu bakımından Fars dili ve edebiyatını Farsça gramer takip eder. Edebi kompozisyon(retorik), aruz (prosodi) gibi dil ve edebiyata dair konuları işleyen yazmaların yanısıra tefsir, hadis, fıkıh, kelim, akaid gibi daha çok medreslerde okutulan dini ilimlere dair yazma eserler de kayıtlarda azımsanmayacak miktarda karşımıza çıkar. Dil, edebiyat, coğrafya, felsefe gibi sosyal bilimler ile dini ilimler sahasında yazılmış yazmalar kadar olmasa da matematik, astronomi, tıp gibi pozitif bilimlerle ilgili kaleme alınmış yazmalar da kütüphane kayıtlarında yer bulmuştur. Konularına göre yazmalar tablosu hazırlanırken müellif, müstensih ve eser isimlerinde görülen yazım yanlışları ile tespit hataları düzeltilmeden isimler kütüphane kaydında olduğu gibi tabloya alınmıştır. (Örneğin bakınız Tablo 7)

Tablo 7 incelendiğinde kütüphane kaydında manzume kelimesi ile başlayan birçok eserin konusu yazıldığı dilden yola çıkılarak Fars dili ve edebiyatı ya da edebi kompozisyon (retorik) şeklinde geçmektedir. Örneğin Manzume-i Ferâiz adlı eserin konusu İslam hukuku (fıkıh) şeklinde kaydedilmesi gerekirken edebi kompozisyon şeklinde kaydedilmiştir. Keza Manzume-i Esmâü'l-Hüsna ismini taşıyan ve aynı konuda yazılmış iki eserin kaydına baktığımızda, tutarsız bir şekilde birinin konusu edebi kompozisyon diğersinin konusu ise akaid ve kelim şeklinde geçmektedir. Birçok eserde tasavvuf ve ahlak konuları görmezden gelinmiştir. Örneğin pendnâmeler ahlakî konularda yazılmış olmalarına rağmen konuları Fars dili ve edebiyatı şeklinde geçmektedir. Aynı şekilde Sa'dî'nin ünlü ahlak, nasihat, usûl, erkan kitabı olan Gülistan ve Bostan adlı eserlerinin diline ve manzum kısmına bakılarak konuları genel bir ifade ile Fars dili ve edebiyatı olarak kaydedilmiştir. Kütüphanedeki Farsça yazma eserlerin tescil veya kayıt hatalarına dair şu iki örneği de verebiliriz. Ağırlıklı olarak tasavvufî ve ahlakî içerikli Kürtçe şiirlerden oluşan Molla Ahmed el-Cezerî'nin Dîvân'ına yapılan bir şerh olan Şerh-i Dîvân-ı Molla Ahmed el-Cezerî adlı eserin muhtemelen diline bakılarak konusu Fars dili ve edebiyatı şeklinde kaydedilmiştir. Müellif ismi de Molla Ahmer el-Cezeri şeklinde yanlış yazılmıştır. Keza Şerefhan Bitlisî'nin ünlü Şerefnâme adlı eserinin konusu yazıldığı Fars dilinden yola çıkılarak İran tarihi şeklinde kaydedilmiş ancak eserin genel itibarıyla konusu Kürt boylarının siyasi tarihi, yanı sıra kabile yapıları ve boylar arasındaki ilişkiler olduğu anlaşılmıştır. Şeref b. Şemseddîn Rucîgi şeklinde yanlış yazılan müellifinin ismi ise Şeref b. Şemseddîn Rojekî (Rozekî) şeklinde olmalıdır.

Sonuç

Akademik çalışmalara göre Türkiye yazma eser kütüphanelerinde Arapça ve Türkçe yazılmış yazmalardan sonra en çok Farsça yazılmış yazmalar bulunmaktadır. Farsça eserler arasında bazı sebeplerden ötürü İran'dan gelen âlim ve şairlerin kaleme aldığı yazmalar ile kimi Anadolu şehirlerinde istinsah edilen eserler bulunmaktadır. Eserlerin bir kısmı Osmanlı

coğrafyasında diğerk bir kısmı da İnan coğrafyasında istinsah edilmiştir. Genellikle Farsça yazma eserler, çeşitli fetihlerle ganimet olarak ele geçirilmiş veya hediyeleşmeler neticesinde elde edilmiştir. Bu yazma eserler başta kültür merkezi olan İstanbul'daki saray kütüphanesi olmak üzere Anadoludaki kütüphanelere taşınmıştır. Edebi bakımdan zengin olan Farsça yazmaların içerisinde Mevlânâ, Molla Câmî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Sa' dî-i Şîrâzî gibi meşhur şair ve mutasavvıfların eserleri sayıca ön plana çıkmıştır.

Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinde eserlerin sayısına bakıldığında İranlı şairler arasında özellikle Molla Câmî, Sâ' dî-i Şîrâzî ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin Osmanlı aydınları arasında özel bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır. Nitekim Ziya Gökalp Kütüphanesinde de kayıtlı Farsça yazmalar incelendiğinde en çok Molla Câmî'nin ardından Sa' dî-i Şîrâzî'nin eserlerinin kayıtlı olduğu görülmüştür. Farsça yazmalarda konu bakımdan ise "Fars dili ve edebiyatı" konusu ağır basmaktadır. Toplamda sözlükler dâhil 131 adet olan Farsça yazmaların 47'si müstakil iken 84 yazmanın Türkçe yazmaların içinde belli bir sayfa aralığını teşkil ettiği anlaşılmıştır.

Ziya Gökalp Kütüphanesinde kayıtlı Farsça yazma eserler ta'lik, ri'kâ, nesih gibi yazı türleriyle yazılmıştır. Farsça yazma eserlerde İran'a özgü bir yazı türü olan ta'lik çokça kullanılmıştır. Farsça yazmaların tarihlerine baktığımızda ise en eski eserin 1315'te yazılan Gazzâlî'nin Kîmyâ-yı Saâdet adlı eseri olduğunu görürüz. Yazmaların çoğunlukla XVI ve XVII. yüzyıllarda kaleme alındığı tespit edilmiştir. Farsça yazmaların kütüphane kayıtları muhteva bakımından incelendiğinde XIV. yüzyıldan itibaren Farsçanın edebiyat dili olarak benimsenmesinden dolayı Fars dili ve edebiyatına dair konuların öne çıktığı görülmüştür. Kütüphane kayıtlarına dil ve edebiyat konusundan sonra en çok din ve tasavvuf ile ilgili konular geçmiştir. Kütüphanenin kayıtlarında kimi müellif ve eser isimlerinde sınırlı da olsa birtakım yazım ve tescil hataları tespit edilmiştir. Söz konusu hatalarda kütüphane görevlilerin yanlış okuma yapmalarının yanı sıra Osmanlıca, Arapça ve Farsça eser ve müellif isimlerinin yazımında uluslararası kabul görmüş standart bir transliterasyonun olmamasının da payı vardır. Kütüphane kataloglarının yazımında ortak bir çevrimyazı (transkripsiyon ve transliterasyon) sisteminin geliştirilip kullanılması, yazma eserlerin bibliyografik künyelerinin hazırlanmasında bir standart oluşturulması, yazmalarla ilgili oluşturulan internet sitesindeki (www.yazmalar.gov.tr) kullanıcı notları ve hata bildirimleri kısmına araştırmacılar tarafından düşünce ve tespitlerin yazılması halinde birçok yazma eser kütüphanesinde karşılaşılan eser ve müellif isimleri ile ilgili yazım yanlışları, tespit ve tescil hataları hataları önemli ölçüde azalacaktır, düşüncesindeyiz.

Kaynaklar

- Aynur, H. (2012). Türkiye yazmaları toplu kataloğu, Diyanet İslam Ansiklopedisi (Cilt. 41, ss. 597-598). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Erünsal, İ. (1995). Yazma eserlerin kataloglamasında karşılaşılan güçlükler I: Eser ve müellifin adının tespiti. *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağani* (ss. 233-243). Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Özçelik, M. (2011). *Diyarbakır merkez maddi kültür varlıkları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi.

- Özgüdenli, O. (2008). İstanbul kütüphanelerinde bulunan Farsça yazmaların öyküsü: Bir giriş. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 27(43), 1-76.
- Kayhan, H. (2011). Selçuklular devrinde Türk saraylarında Fars şâirleri. *Turkish Studies*, 6(1), 1477-1485
- Kut, A. T. (1972). Türkçe yazmalar kataloğu repertuarı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 20, 183-240.
- Küçük, M. E. (1999). Türkiye’de yazma eserler sorunu ve çözüm önerileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(1), 40-49.
- Nejâd, B. D. (1973). Seyr-i Ferheng der cahd-i Selcûkiyân. (M. Öztürk Çev.). *Honer ve Merdom*, 124-125, 69.
- Sezgin, F. (1960). Arapça, Türkçe, Farsça yazma eserlerin ilimlere göre tasnifi. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 201-208.
- Yılmaz, A. (1991). *Müstakimzâde Süleyman Sadeddin: Hayatı, eserleri ve Mecelletü'n- Nisab'ı* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. (2021, 14 Şubat). [www.teis.yesevi.edu.tr](http://teis.yesevi.edu.tr). <http://teis.yesevi.edu.tr/>
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (2022, 15 Şubat). [www.islamansiklopedisi.org.tr](http://islamansiklopedisi.org.tr). <https://islamansiklopedisi.org.tr/>
- Yazma Eser Kurumu Başkanlığı Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi. (2021, 08 Ocak). www.ziyagokalp.yek.gov.tr <http://www.ziyagokalp.yek.gov.tr/>

Ekler

Arşiv No	Eserin Kaynaklardaki Yaygın İsmi ¹	Kütüphane Kaydı
21 hk 425	Tekmilü'l-İmân ve Takvîyeti'l-İkân	Tekmilü'l-İmân ve Takvîyeti'l-İkan
21 hk 504/3	Kaşîde-i Fuzûlî	Kasîde-i Fuûlî
21 hk 901/6	Müsemmen-i Hoca İsmet Buhârî	Müsemen-i Hoca İsmet Buharî
21 hk 1592/2	Zâdü'l-Müsâfir	Zâdü'l-Müsâfir
21 hk 495/2	Risâle-i Mu'ammeyât	Risâle-i Mu'ammeyât
21 hk 1592/5	Tesbihâtü'l-Â'zâ	Tesbihatü'l-Aza
21 hk 1460	Hatme-i Ravzâtu's-Şafâ	Hatime-i Ravzatu's-Safa
21 hk 926	Şerh-i Risâleti'l-Fethîyye	Şerhü Risâleti'l-Fethîye
21 hk 1217	Ravzü's-Şafâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûki ve'l-Hulefâ	Ravzü's-Safa fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûki ve'l-Hulefa
21 hk 990/3	Risâle der 'İlm-i Mu'ammâ	Risâle der İlmi Müamma
21 hk 490/1	Düsturu'l-Amel	Düsturu'l-Amel
21 hk 495/1	Kitâb-ı İstılâhâtü'l-Hurûf	Kitâbü İstılahatü'l-Hurûf
21 hk 1954/4	Kelâm-ı Kibâr ve Tercümesi	Kelâm-ı Kibar ve Tarcemesi
21 hk 495/3	Manzûme-i Esmâu'l-Hüsna	Manzûme-i Esmâ'u'l-Husnâ
21 hk 492/2	Risâle der Şan'at-i Usturlâb	Risâle der San'et-i Usturlâb
21 hk 565/1	Şerh-i Divân-i Molla Ahmed el- Cezerî	Şerh-i Divân-i Molla Ahmer el- Cezerî

¹ Eser isimlerinin tespitinde yazmaların ön kapakları, mukaddimleri (dibâce), farklı yüzyıllarda yazılmış çeşitli biyografi kaynakları, yazmalara dair makaleler, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* ile TDV *İslam Ansiklopedisi'*nden istifade edilmiş ve eser isimleri transkribe edilmiştir.

21 hk 1498/2	Risâle-i Fezâil-i Qur'ân	Risâle-i Fazail-i Kur'ân
21 hk 1590/2	Mesâ'il-i Fıkhîyye	Mesâ'il-i Fıkhîyye

Tablo 1: İsimleri Yanlış Yazılan Eserler

Arşiv No	Müellifin Kaynaklardaki Yaygın İsmi ²	Kütüphane Kaydı
21 hk 1111	Şeref b. Şemseddîn Rojeki (Rozeki)	Şeref b. Şemseddîn Rucığı
21 hk 1597	'Abdülcelîl Mehâbâdî	Abd el-Celîl Mehâbâdî
21 hk 433/2	'Abdullah b. Şihâbeddîn el-Ĥüseyn el-Yezdî	Abd-Allâh b. Şihâb ed-dîn el- Hüseyin el-Yezdî
21 hk 1467	Nûreddîn 'Abdurrahmân b. Aĥmed el-Câmî	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî
21 hk 1440	Ni'metullâh b. Aĥmed b. Kâdı Mübârek Rûmî	Nimet-Allâh b. Ahmed b. Kâdı Mübârek Rûmî
21 hk 1462/13	Ĥâfız Ĥaydar Muĥammed Meşhedî	Hâfız Haydar Muhammed Meşhedî

Tablo 2: İsimleri Yanlış Yazılan Müellifler

Arşiv No	Kütüphane Kaydı
21 hk 565/1	Şerĥ-i Dîvân-i Molla Ahmed el-Cezerî
21 hk 1874	Tefsîr-i Qur'ân
21 hk 1590/2	Mesâ'il-i Fıkhîyye
21 hk 592	Ĥutbeler ve Ed'îyeler
21 hk 1872/2	Manzûme-i Esmâ'u'l-Ĥüsnâ

² Müellif isimlerinin tespitinde yazmaların ön kapakları, mukaddimeleri (dibâce), farklı yüzyıllarda yazılmış çeşitli biyografi kaynakları, yazmalara dair makaleler, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* ile *TDV İslam Ansiklopedisi'*nden istifade edilmiş ve isimler transkribe edilmiştir. Müellif isimleri tespit edilmemiş yazma eserlerinin tablodaki müellif kısımları boş bırakılmıştır.

21 hk 1330/4	Risâle fî Beyân-i Kavâ'idî'l-Fursiyye
-----------------	---------------------------------------

Tablo 3: İsimleri İbâre ve Manadan Çıkarılan Eserler

Arşiv No	Kütüphane Kaydı
21 hk 490/4	Risâle-i Mu'ammeyât
21 hk 1498/2	Risâle-i Fezâil-i Qur'ân

Tablo 4: İsimleri Muhtevaya Göre Verilen Eserler

Arşiv No	Kütüphane Kaydı	Açıklama
21 hk 492/1	Şerh-i Risâle der Ma'rifet-i Usturlâb	Eserin adı 4/b'den alınmıştır.
21 hk 492/5	Risâle fî Mufasssala fî Ma'rifet'i'l-Kıble	Eserin adı 1/a'dan alınmıştır.

Tablo 5: İsimleri Değişik Sayfalarından Alınan Eserler

Arşiv No	Kütüphane Kaydına Göre İsimleri Dîbâcelerinden Alınan Müellif ve Eserler
21 hk 492/1	'Abd el-'Alî b. Muhammed el-Bircendî
21 hk 1590/2	Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî
21 hk 1906/1	Ebû Necîb Muhammed el-Cevânrûdî
21 hk 490/4	Bâlâ-ger
21 hk 1906/1	Zevâhiru'l-Lügât
21 hk 492/4	Risâle der Dânisten-i Usturlâb
21 hk 492/3	Risâle der Ma'rifet-i 'Amel-i Rub'i'l-Muceyyeb
21 hk 492/4	Risâle der Dânisten-i Usturlâb
21 hk 492/3	Risâle der Ma'rifet-i 'Amel-i Rub'i'l-Muceyyeb

Tablo 6: İsimleri (Dîbâce) Mukaddimelerinden Alınan Müellif ve Eserler

Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 1590/1	Ferîd ed-dîn Attâr Ebû Hâmid Muhammed b. İbrâhîm	Pend-nâme	Fars Dili ve Edebiyatı (Bozuk Nesih)
21 hk 432	Ebû İshâk Muhammed Şevket el-Buharî	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 504/3	Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bagdâdî (öl. 963/1555)	Kasîde-i Fuzûlî	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 430/1	Fettâhî en-Nisâbüri Yahyâ Sîbek	Hüsn u Dil	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 429	Ferîd ed-dîn Attâr Ebû Hâmid Muhammed b. İbrâhîm	Pend-nâme	Fars Dili ve Edebiyatı (Nesih Kırması)
21 hk 1645/18	Ferîd ed-dîn Attâr Ebû Hâmid Muhammed b. İbrâhîm	Pend-nâme	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 1276	Hüseyin Vâ'iz el-Kaşîfî b. Alî	Envâr-ı Süheylî	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 901/6	Hoca İsmet Buharî	Müsemen-i Hoca İsmet Buharî (H.880 M.1474)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 543/1	Hâlid	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk Kırması)
21 hk 611/24	Mîr Giyâseddîn Mansûr b. Mîr Sadr eddîn Muhammed eş-Şîrâzî	Manzûme-i Mir Gıyas ed-dîn	Fars Dili ve Edebiyatı (Nesih)
21 hk 1679	Mevlânâ Celâleddîn Rûmî Muhammed b. Bahâeddîn Veled	Mesnevî-i Ma'nevî	Fars Dili ve Edebiyatı (İran Talîki)
21 hk 504/2	Mollâ Amidî Acem	Kasâ'id	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 1557/3	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Gazalha-i Câmî (H.1028 M. 1618)	Fars Dili ve Edebiyatı (Harekeli Nesih)
21 hk 614	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 504/1	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)

21 hk 513	Nûr ed-dîn Abd er- Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Subhatü'l-Ebrâr H.972 M. 1564	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 1943	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Yûsuf u Züleyhâ (H.1217 M. 1801)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 62	Sa'dî Müşerrefeddîn Ebû Abdullâh Şîrâzî (Müstensih: A. Vehab b. MollaYusuf)	Gülistân (H.1074 M. 1662)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 488	Sa'dî Müşerrefeddîn Ebû Abdullâh Şîrâzî (Müstensih: Hüseyin b. Hacı Yusuf)	Bûstân (H.984 M. 1575)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 1738	Sa'dî Müşerrefeddîn Ebû Abdullâh Şîrâzî (Müstensih: Hacı Hüseyin b. Ali Katip Edirnevi)	Gülistân (H.966 M. 1558)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 1738	Sa'dî Müşerrefeddîn Ebû Abdullâh Şîrâzî	Gülistân	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 295	Sa'dî Müşerrefeddîn Ebû Abdullâh Şîrâzî (Müstensih: Mehmed Şerif b. Hüseyin)	Bûstân	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 476	Urfî Muhammed b. Zeyneddîn Alî eş-Şîrâzî	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 490/2	Ziyâ Ordubâdî	Hall-i Mu'ammâ	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 607	Şevket Mehmed b. İshâk el- Buhârî	Divan	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 490/4	(Müstensih: Yusuf b. Muhammed)	Risâle-i Mu'ammeyât (H.1039 M. 1629)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 490/3		Bâl-ger	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21hk 490/5		Risâle-i Amel-i Mu'ammâ (H.1038 M. 1628)	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 565/1		Şerh-i Dîvân-i Molla Ahmer el-Cezerî	Fars Dili ve Edebiyatı (Talîk)
21 hk 490/1	Riyâzî Mehmed b. Mustafâ Birgili	Düsturu'l-Amel	Farsça Gramer (Talîk)

21 hk 1589	Rüstem b. Yûsuf	Tuhfetü'l-İhvân	Farsça Gramer (Talîk)
Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 1330/5	Kemâl Paşa-zâde Şemseddîn Ahmed b. Süleymân	Kavâ'id-i Kulliyetü'l-Fars	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 1461	Sürûrî Muhammed Kâsım b. Muhammed Kaşânî (Müstensih: Baba Allah Kuli b. Baba Hüseyin)	Mecma'u'l-Fürs (H.1065 M. 1654)	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 1825	Sünbül-zâde Mehmed Vehbî (Müstensih: Muhammed b. Ömer)	Vehbî (H.1242 M. 1825)	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 1851	Şâhidî İbrâhîm Efendî b. Sâlih Muglavî	Şâhidî	Farsça Gramer (Harekeli Nesih)
21 hk 1914	Şâhidî İbrâhîm Efendî b. Sâlih Muglavî	Şâhidî	Farsça Gramer (Harekeli Nesih)
21 hk 1782	Şâhidî İbrâhîm Efendî b. Sâlih Muglavî	Şâhidî	Farsça Gramer (Harekeli Nesih)
21 hk 489	(Müstensih: Ali b. Ali b. Abdulvehab)	Lugat (H.939 M. 1532)	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 351/2		Gülistan Dibâcesi Şerhinde Geçen Kelimât ve Elfâz ve Elgat	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 1330/4		Risâle fî Beyânî Kavâ'id-i'l-Farsiyye	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 1462/4		Muhtasar der Beyân-ı Nun-i Sakine	Farsça Gramer (Talîk)
21 hk 487/4		Risâle der Beyân-i Tahkik-i Hemzaha	Farsça Gramer (Nesih Kırması)
21 hk 495/6	Ehlî Mahmûd b. Yûsuf Şîrâzî	Manzûme-i Ferâ'iz (H.715 M. 1315)	Edebi Kompozisyon (Retorik) (Talîk)
21 hk 495/2	Hüseyin b. Muhammed el-Hüseyinî	Risâle-i Mu'ammeyât	Edebi Kompozisyon (Retorik) (İran Talîki)
21 hk 431	Muhammed b. Alî el-Yundakî (Müstensih: İbn Hilmî)	Şerh-i Muammeyât	Edebi Kompozisyon (Retorik) (Talîk)

21 hk 495/3		Manzûme-i Esmâ' u'l- Husnâ	Edebi Kompozisyon (Retorik) (İran Taliki)
Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 495/4		Manzûme-i Mu'ammâ	Edebi Kompozisyon (Retorik) (İran Taliki)
21 hk 990/2	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Muammeyât	Edebi Kompozisyon (Retorik) (Nesih)
21 hk 990/3	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Risâle der İlmi Müamma	Edebi Kompozisyon (Retorik) (Nesih)
21 hk 495/5		Risâle der Beyân-i Usûl ve Aksâmu (H.1130 M. 1717)	Edebi Kompozisyon (Retorik) (İran Taliki)
21 hk 916/5	Hâfız Hüseyin b. Ali Amâsî	İnşâu Kasîdeti'l-Burde	Arap Dili ve Edebiyatı (Harekeli Nesih)
21 hk 901/4	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Lavâ'ih	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 1592/7	Emîr Hüseyin b. Hasan el-Hüseyinî	Kenzü'r-Rumûz (H.878 M.1473)	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 1592/3	Ferîd ed-dîn Attâr Ebû Hâmid Muhammed b. İbrâhîm	Vuslat-nâme (H.879 M. 1474)	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 1592/2	Hüseyin b. Gânim b. el-Hasan Emîr Hüseyinî	Zâdü'l-Müsâfir	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 1592/5	Kemâl Gıyâs ed-dîn	Tesbihatü'l-Aza (H.880 M. 1474)	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 1592/6	Mevlânâ Celâleddîn Rûmî Muhammed b. Bahâeddîn Veled	Pend-nâme (H.880 M. 1474)	Tasavvuf ve Tarikatlar
21 hk 1592/1	Mahmûd eş-Şebüsterî	Gülşen-i Râz (H.880 M. 1474)	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 102/13		Kasîde	Tasavvuf ve Tarikatlar (Talik)
21 hk 176/9	Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî (Müstensih: Ömer b.	Arûz-i Câmî (H.1153 M. 1739)	Aruz (Prosodi) (Talik)

Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 10/1	Hüseyin Diyarbakırî Nûr ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ahmed el-Câmî	Risâle-i Arûz (H.1129 M. 1716)	Aruz (<i>Prosodî</i>) (Nesih)
21 hk 747/12		Risâle-i Arûz	Aruz (<i>Prosodî</i>) (Talîk)
21 hk 1874		Tefsîr-i Kur'ân	Tefsir Tercüme ve Teviller (Nesih)
21 hk 1404		Tefsîr-i Kur'ân	Tefsir Tercüme ve Teviller (Nesih ve Sülûs)
21 hk 1523	Hüseyin b. Alî el-Vâ'iz el-Kaşîfî	Cevâhiru't-Tefsîr li-Tuhfeti'l-Emîr	Tefsir Tercüme ve Teviller (Kırma Talîk)
21 hk 901/3	Sadreddîn Ebû Muhammed Ruzbehân b. Ahmed el-Kazerûnî	Te'vilü'n-Nasr ve fî Şerhi Ehâdîsi Aşr	Tefsir Tercüme ve Teviller (Talîk)
21 hk 1405	(Müstensih: Cebbar b. Bahsayîşi)	Tefsîr-i Kur'ân (H.1001 M. 1593)	Tefsir Tercüme ve Teviller (Talîk Kırması)
21 hk 1872/2		Manzûme-i Esmâ' u'l-Husnâ	Akaid ve Kelam (Talîk)
21 hk 425	Ebû Muhammed Abd el-Hakk b. Seyf ed-dîn ed-Dihlevî	Tekmilü'l-İmân ve Takvîyeti'l-İkan (H.1244 M. 1827)	Akaid ve Kelam (Talîk)
21 hk 1462/18	Halîl el-Gazî el-Kazvinî	Pursîş ve Pasuh (H.1080 M. 1668)	Akaid ve Kelam (Kırma Talîk)
21 hk 1576/3	Rükn ed-dîn Hanefî	Manzûmetü'l-Fıkıh	Akaid ve Kelam (Talîk)
21 hk 1576/1	Zeyneddîn Hatîb Muhammed b. Nûreddîn b. Mevdeddîn	Şerhü Cevâhiri'l-İslâm (H.819 M. 1415)	Akaid ve Kelam (Talîk)
21 hk 926	Muslih ed-dîn Muhammed b. Salâheddîn el-Lârî	Şerhü Risâleti'l-Fethîye (H.1072 M. 1660)	Astronomi (Talîk)
21 hk 1367/1	Muzaffer b. Muhammed Kâsım İsfahanî	Şerh-i Bist Bâb (H.1177 M. 1762)	Astronomi (Nesih)
21 hk 1467	Nasîreddîn Muhammed b. Muhammed et-Tûsî	Zîc-i İlhanî	Astroloji ve Astronomi İlmi (Talîk Kırması)

21 hk 492/5		Risâle fî Mufassala fî Ma'rifeti'l-Kible H.1212 M. 1796	Astronomi (İran Taliki)
Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 492/4		Risâle der Danisten-i Usturlâb	Astronomi (Nestalik)
21 hk 492/3		Risâle der Ma'rifet-i Amel-i Rub'i'l-Muceyyeb	Astronomi (Nestalik)
21 hk 492/2		Risâle der San'et-i Usturlâb (H.1073 M. 1661)	Astronomi (Taliki)
21 hk 965/2		Risâle-i Hey'et (H.1093 M. 1681)	Astronomi (Taliki)
21 hk 1026/1		Şerhü'l-Mulahhas fî'l-Hey'e	Astronomi (Taliki)
21 hk 433/2	Abd-Allâh b. Şihâb ed-dîn el-Hüseyin el-Yezdî	Şerhu Tehzîbî'l-Mantık ve'l-Kelâm	Mantık (Taliki)
21 hk 691/2	Taşköprü-zâde İsâmeddîn Ahmed b. Mustafâ	Şerhü Adâbî'l-Bahs ve'l-Münâzara	Mantık (Taliki)
21 hk 84/1	es-Seyyid eş-Şerîf Âlî b. Muhammed b. Âlî el-Cürcânî	Kübrâ (H.1109 M. 1696)	Mantık (Taliki)
21 hk 1804/3		Dürcü'l-Cevâhir ve Burcu'z-Zevâhir	Matematik (Bînukat)
21 hk 1804/2	Kâdî-i Rûmî	Risâle der Mesahat	Matematik (Bînukat)
21 hk 1906/1	Ebû Necîb Muhammed el-Cevanrudî	Zevahiru'l-Lugat	Sözlükler Farsça - Arapça (Taliki)
21 hk 110/2	Mes'ûd b. Ebû Bekr b. Hüseyin b. Ca'fer el-Edîbî	Nisâbü's-Sıbyân (H.1115 M. 1702)	Sözlükler (Nesih)
21 hk 1342	Muhammed b. Abd el-Halîk b. Maruf	Kenzü'l-Luga	Arapça Sözlük (Taliki Kırmacı)
21 hk 609	Nî'metullâh b. Ahmed b. Kâdî Mübarek Rûmî	Lugat-ı Nî'met-Allâh	Sözlükler Türkçe - Farsça (Değişik)
21 hk 1440	Nimet-Allâh b. Ahmed b. Kâdî Mübârek Rûmî (Müstensih: Emin b. Ahmed)	Lugat-ı Nî'met-Allâh (H.1002 M. 1594)	Sözlükler Türkçe - Farsça (Taliki)
21 hk 1856	(Müstensih: İsmail b. Halil)	Takdîmiye (H.951 M. 1543)	Sözlükler (Harekeli Nesih)
21 hk 1655		Lugat (H.894 M. 1488)	Sözlükler (Harekeli Nesih)

Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 610/1		Lugat	Sözlükler (Talik)
21 hk 1577	Ferîştehoğlu Abdüllatif b. Abd el-Azîz Tîrevî (Müstensih: Muhammed b. H. Dervîş Ali)	Lugat-i Ferîştehoğlu	Sözlükler (Nesih)
21 hk 961/1	Dervîş Muhammed Beg	Manzûme fî'l-Lugat (H.1106 M.1693)	Sözlükler (Nesih)
21 hk 1775/7	Ferîştehoğlu Abdüllatif Abd b. el-Azîz Tîrevî (Müstensih: Hasan b. Mustafa)	Subhatü's-Sıbyân (H.1247 M. 1830)	Sözlükler (Harekeli Nesih)
21 hk 511/4	Ferîştehoğlu Abdüllatif b. Abd el-Azîz Tîrevî	Subhatü's-Sıbyân	Sözlükler (Medrese Rik'ası)
21 hk 1752	Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî	Kimyâ-yı Saâdet (H.715 M. 1315)	Fıkıh (Nesih)
21 hk 1590/2	Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî	Mesâ'il-i Fikhîye	Fıkıh (Nestalik)
21 hk 1462/3	Muhammed Takî b. Meclisî el-İsfahânî	Risâle-i der Emr-i Rıza	Fıkıh (Talik)
21 hk 1462/12		Terceme-i Risâle fî Şekkiyatî's-Salât	Fıkıh (Talik)
21 hk 1218/18	Birgili Mehmed Efendî b. Pîr Alî	İnkâzü'l-Hâlikîn	Ahkamu'l-Evkaf (Kırma Talik)
21 hk 1566/12	(Müstensih: Muhammed b. Ali Asgar)	Müfîdü't-Tecvîd (H.1115 M. 1702)	Kıra'ât (Nesih)
21 hk 664	Hîbet-Allâh Fahrî Alevî	Muşriku'l-Meşârik	Sahih Hadisler (Değişik)
21 hk 1012/6	Alî b. Ebû Tâlib b. Abd el-Muttalib el-Hâşimî el-Kuraşî	Sad Kelîme-i İmâm Alî (K.A.V.)	Hadis ve hadis ilmi (Harekli Nesih)
21 hk 1217	Muhammed Havend Şâh b. Mahmûd	Ravzü's-Safa fî Sîretî'l-Enbiyâ ve'l-Mülûki ve'l-Hulefa (H.1177 M. 1762)	Kısas-ı Enbiya (Talik)
21 hk 1943		Yûsuf u Züleyhâ	Kısas-ı Enbiya (Talik)
21 hk 993/1		Fevâ'id-i Tıbbiye	Tıp İlimleri (Kırma Nesih)
21 hk 1498/1		Risâle-i Tıbb	Tıp İlimleri (Talik)
21 hk 1954/4		Kelâm-ı Kibar ve Tercemesi	Sosyal İlimler (Talik)
21 hk 747/3		Risâle der Beyân-i Fazilet	Bilgi Öğretim İlim

21 hk 1533	Şerefeddîn Alî Yezdî (Müstensih: Molla Külâbî)	Zafer-nâme-i Timur (H.1106 M. 1693)	İran Tarihi (Nesih)
21 hk 1111	Şeref b. Şemseddîn Rucîgi	Şeref-nâme (H.1273 M. 1855)	İran Tarihi (Talîk)
Arşiv No	Eserin Müellifi	Eserin Adı (Tarihi)	Eserin Konusu (Yazı Türü)
21 hk 655	Nasîreddîn Muhammed b. Muhammed et-Tûsî (Müstensih: Muhammed Teka)	Ahlâk-i Nasîri (H.1064 M. 1653)	Ahlak ve İçtimaiyat (Talîk)
21 hk 807	Haydar Muhammed	Ferzend-nâme (H.1226 M. 1810)	Ahlak (Nasihatname) (Talîk)
21 hk 655	Nasîreddîn Muhammed b. Muhammed et-Tûsî (Müstensih: Muhammed Teka)	Ahlâk-i Nasîri (H.1064 M. 1653)	Ahlak ve İçtimaiyat (Talîk)
21 hk 1592/4	Seyyid İzzeddîn	Fütüvvet-nâme (H.880 M. 1474)	Fütüvvet-nâme (Talîk)
21 hk 487/2	es-Semerkandî	Risâle der Tecvîd	Kıra'ât (Talîk)
21 hk 395	(Müstensih: Mahmud b. İskender)	Terceme-i Teysîr der İlm-i Kıra'ât (H.1030 M. 1620)	Kıra'ât (Nesih)
21 hk 1498/2		Risâle-i Fazail-i Kur'ân	Kur'an ve Kur'an İlimleri (Nestalik)
21 hk 1460	Mîr Havand Muhammed Şâh b. Mahmûd	Hatime-i Ravzatu's-Safa	Coğrafya (Talîk)
21 hk 495/1	(Müstensih: Abdulvehab b. Salih)	Kitâbü İstilahatî'l-Hurûf (H.1129 M. 1716)	Felsefe (İran Taliki)

Tablo 7: Konularına Göre Farsça Yazmalar